

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES
UTI
KRONOBERGS LÄN
TILL
KONGL. MAJ:T
I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE
FEMÅRS - BERÄTTELSE,
FÖR ÅREN 1832, 1833, 1834, 1835 OCH 1836.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS J. A. WALLDÉN,
1840.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Kronobergs Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse, För Åren 1832, 1833, 1834, 1835 och 1836.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES
UTI
KRONOBERGS LÄN
TILL
KONGL. MAJ:T
I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE
FEMÅRS-BERÄTTELSE,
FÖR ÅREN 1832, 1833, 1834, 1835 OCH 1836.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS J. A. WALLDÉN,
1840.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
Kinnevalds Härad.....	3.
Norrvidinge Härad.....	4.
Konga Härad.....	5.
Uppvidinge Härad.....	5.
Allbo Härad.....	6.
Sunnerbo Härad.....	6.
2:o Innevånarne i Kronobergs Län.....	8.
3:o Näringar.....	9.
Åkerbruket.....	9.
Boskapsskötseln.....	10.
Skogar.....	12.
Bergs- och Bruksrörelsen.....	13.
Fabriker och Bruk, som ej höra till Bergsrörelsen.....	14.
Binäringar.....	14.
Linskötseln.....	14.
4:o Politisk Författning.....	16.
Kammarverket.....	16.
Wexiö Stad.....	22.

Ehuru det torde blifva svårt, att hvart femte år säga något nytt i economiskt och statistiskt afseende, skall jag likväl under föreskrifne rubriker söka upptaga hvad som förnämligast synes påkalla uppmärksamheten, och, så vidt möjligt är, lemna Eders Kongl. Majt en beskrifning om Länet i allmänhet, hvilken utvisar, att alla näringar, lemnade åt sin fria utveckling och gynnade af en ädelmodig Konung, uppblomstrå och äga ett välgörande inflytande på Länets ekonomiska förhållanden.

1:0 *Länets allmänna beskaffenhet.*

Kronobergs Län gränsar i Norr till Jönköpings Län, i Öster till Calmar och Blekinge Län, i Vester till Halland och i Söder till Skåne. Det är, enligt Baron Hermelins Charta, 14 $\frac{1}{2}$ mil långt och 9 mil bredt, samt innefattar 6 Häradar med en Stad och en Köping. Polis och Uppbörd förvaltas af 5 Kronofogdar, 5 Häradsskrifvare och 17 Länsmän. Lagarne handhafvas af 3:ne Häradshöfdingar och en Rådhus-Rätt. Förenämnde Häradar lyda alla under Tio Häraders Lagsaga. Bergväsendet vårdas af Bergmästaren i Kronobergs Läns Bergmästaredöme, biträdd af en Bergsfogde. Landtmäteri-göromålen besörjas af en Förste och en Andre Landtmätare, 11 Commissions-Landtmätare och 3 vice Landtmätare. 2:ne Provincial-Läkare, en Lazarets-Läkare samt en Regements-Läkare och 2:ne Bataljons-Läkare förestå helsovården inom Länet. Utom Kronobergs Regemente, finnas i Länet indelte så många Nummer af Kongl. Calmare Regemente, Smålands Grenadier-Bataljon samt Smålands Hussar-Regemente, som längre fram i Berättelsen uppgifvas.

Då allmänna beskaffenheten af ett så ojemnt och couperadt land, som Kronobergs Län, icke kan uppfattas utan medelst beskrifning öfver dess serskilda delar, så torde en sådan lämpligast ske genom en kort berättelse om hvarje Härad.

Kinnevalds Härad, som gränsar i Norr och Vester intill Wexiö Stad, och utgöres af 7 Pastorater och 11 Församlingar, äger väl någon lerblandad mylla, men till större delen stenig och mjäll jord. Med stark gödning och ymnigt regn gifver åkerjorden der, som öfverallt i Länet, vacker

gröda, men thy förutan svag skörd. Vanligen skördas 3:dje kornet, sedan slösäden afräknats, men ännu mindre under tork-år, emedan åkern då brännes af den myckna sten, som besvärar jorden.

Inom detta Härad finnas flere större egendomar, af hvilka de ansenligaste äro Bergqvara, Jäthsberg och Huseby Bruk, hvilkas ägare under sednare åren der nedlagt betydliga kostnader och således mycket uppdrifvit dessa egendomars afkastning. Kronobergs Kungsgård är öck belägen inom detta Härad. Bland väl skötta och odlade mindre egendomar må nämnas Osaby, Stjernevik och Kronofogde-Bostället Täfvelsås.

De största sjöar inom Kinnevalds Härad äro Åsnen och Helja sjö.

Sänkningen af den förstnämnda kommer otvifvelaktigt att medföra stor nytta. Man har redan för längre tider tillbaka insett detta, men bristande tillgångar hos strand-ägarna hafva afhållit dem från företaget.

Vid den år 1833 hållne, af mig i sista Femårs-Berättelsen åberopade undersökning, i afseende på fördelarna af företaget och kostnaden dervid, utröntes dels att genom sjön Åsnens sänkning skola omkring 2000 tunneland sidlåndt och vattensjuk jord, som årligen fördränktes af sjöns öfversvämmingar, kunna uppodlas vid och ofvan dess stränder inom Kinnevalds, Konga och Allbo Härad, dels flera tusende tunneland betesmarker framdeles befrias från syra, hvarigenom någon del af mera aflägsa trakter från sjön torde blifva odlingsbar, och kostnaden i och för detta arbete upptogs till 14,000 R:dr. Sedan Eders Kongl. Maj:t, uppå min underdåniga framställning, redan år 1834 i Näder bestått strandägarna, som till största delen utgjorts af Allmoge, med halfva kostnadsbeloppet, samt innevarande år ytterligare täckts i Näder förära 2000 R:dr för arbetets skyndsamma bedrifvande, så är det med verklig glädje och underdånig tacksamhet för Eders Kongl. Majts Nåd, jag nu kan inberätta, att ifrågavarande, för orten högst vigtiga sjö-sänkning, under loppet af denna sommar blifvit fullbordad.

Kinnevalds Härad har länge haft Possessionater och Boställs-innehafvare, som utmärkt sig såsom skicklige landthushållare; och till bevis på odlingshägen torde böra nämnas, att under loppet af de sednare åren endast inom Urshults och Allmundsryds Socknar omkring 275 tunneland sidlånd jord och mossar dels blifvit odlade, dels äro under uttappning för odlings verkställande.

Norrvidinge Härad, som lyder till samma Fögderi, och äfven gränsar på en sida intill Wexjö Stads mark, är till arealen det minsta i Länet, men har i allmänhet bättre jordmån. Det består endast af 3 Pastorater

och 7 Socknar med flera väl odlade, men ej större egendomar. Asa, Berg, Åby och Wartorp äro de största i Häradet.

Allmogen i detta Härad bergar sig väl.

Konga Härad gränsar i Öster till Wexiö och i Söder till Calmare Län och Blekinge, samt utgöres af 8 Pastorater med 15 Församlingar. Jordmänen inom detta Härad är i några Socknar af god, men i de flesta af mager beskaffenhet; och Allmogen der gagnar mest vår-råg. Granskapet med Sjöstäderna Carlskrona, Carlshamn och Calmar förskaffar detta Härad's innevånare i missväxt-år deras spannemåls-behof, helst de genom försäljning af skogs-effecter samt frakter emellan Wexiö och nämnde Städer förtjena mycket penningar. Lessebo och Åryds Bruks-egendomar gifva Allmogen deromkring betydlig inkomst genom kolning och andra tillfällen till arbetsförtjenster. Vid Lessebo Bruk är i seduare åren uppförd en större grundmurad, vacker stenhusbyggnad, hvaruti Pappers-Fabrik är inrättad, till beskaffenhet och sammansättning lika med den vid Klippan i Skåne. Der kan dagligen tillverkas 60 Ris så kalladt machin-papper, och egaren har ej sparat kostnad eller möda för att bringa denna vackra och dyra inrättning till likhet med Pappers-Fabriker, som finnas i England och Frankrike.

Inom Häradet finnas dessutom 3:ne mindre Bruks-egendomar. Bland Landtegendomar må nämnas Lidhem, Ingelstad, Hofmantorp, Orraryd och Wärnlanda, som alla äro väl bebygda och skötta possessioner. En Bonde i Sandsjö Socken och en Krono-Länsman hafva, den förre på egen gård och den senare på sitt boställe, utmärkt sig företrädesvis för stembrytning och mycken åkers upptagande af oländig mark. Företagen förtjena att omnämnas derföre, att ingen af dem hvarken begärt understöd dertill, ej eller gjort anspråk på allmännares uppmärksamhet. Den förre har likväl blifvit tilldelad Guldmedalj för odlingsflit.

Uppvidinge Härad, som inneslutes af 7 Pastorater och 13 Församlingar, gränsar i Öster till Calmar, i Norr och Vester till Jönköpings Län. Jordmänen är mjellblandad och i allmänhet mycket stembunden med mager gräsbete. De inom Häradet belägne Orrafors, Braås, Säfsjöström och Klafveröströms Jernbruk, lemna allmogen i denna magra ort mycken arbetsförtjenst och tillfälle att genom kolning och andra brukskörslor lätt afbördas sina skatter, hvarföre vid uppbördstiden Kronofogden i Uppvidinge Härad alltid lefvererar uppbörden nära restfritt från detta Härad. De bättre Landtegendomarne äro Hofgård, Drättinge, Ön och Ramnäsa.

Vid Drättinge har för 3:ne år sedan blifvit uttappad en sjö, deraf ägaren af nämnde gård redan njutit betydlig afkomst af både säd och gräs, hvarigenom egendomen stigit mer än dubbelt i värde, och innevarande år anser man denna sjö-uttappning inbringa omkring 25,000 *L* hö.

Kosta Glasbruk, som äfven är beläget i detta Härad, är i sednare tider betydligt förbättradt, och man kommer der att snart tillverka både gjutet och slipadt glas, som kan täfla med det utländska.

Albo Härad gränsar i norr till Jönköpings Län, och i söder till Skåne, består af 8:ta Pastorater och 17 Församlingar och har i allmänhet svag jordmån, men odlingshågen äfven inom detta Härad har så tilltagit att exempelvis må nämnas, det under 1838, 74 tunnland 26 kappl. ny åker blifvit upptagen, äfven som odalå kern blifvit befriad från 380 staurör och 2,220 större jordstenar. Detta arbete har förnämligast blifvit verkställdt af allmogen å stembunden mark.

Flera sjöar äro uttappade och sänkta inom Häradet, deraf 3:ne å ägorne till Oby Sätessgård, hvars ägare, som sjelf bekostat arbetet, har att vänta betydlig höafkastning. Det vackra Koskullska Fideicomisset Engaholm är här beläget, och af Landtegendomar äro i öfrigt Oby, Gåfvetorp, Tagel och Torp de förnämsta. Ägarne af dessa egendomar hafva nedlagt betydlig kostnad på deras förbättring och de hafva föregått Allmänheten med vackra efterdömen af odlingsflit och ett förbättradt åkerbruk.

Inom detta Härad, likasom öfver allt i Länet, finnes en mängd smärre, väl bebyggda egendomar till ett helt mantal och något deröfver.

Vid stora landsvägen emellan Dihults och Elmhults Gästgifvaregårdar är hemmanet Råshult beläget, hvarest Liunée är född, och det vore för närvarande och kommande tider, om ej ett varaktigt, dock ett vackert minne af den verldsbekante Naturforskaren, om åtminstone något värdigt monument här uppfördes, som erinrade om hans härkomst och födelsebygd. Diö Jernbruk och en del af Huseby Bruk äro här belägne.

Häradets största sjöar äro Salen och Möckeln, äfvensom sjön Äsnen angränsar detta härad. Många smärre sjöar och så kallade gölar förekomma der så väl som öfver allt i Länet.

Sunnerbo Härad är ett mera vanlottadt land. Det är till areal och folkmängd större än något af öfrige Häraderna, och inneslutes af 11 Pastorater och 23 församlingar. Jordmänen består till det mesta af sandmylla, och naturen har i rikt mått tilldelat denna ort ljunghedar och mossar, deraf likväl en stor del skulle kunna göras odelbara och frugtbarande, om det fattiga, men idoga folket ägde tillgångar och förmåga att bekosta uppodlin-

garne. Såsom aflägsne från städer är det mindre smittadt af flärd och fåfänga, och det gränsar till obegriplighet, att en så vanlottad landsort, der man kan färdas flera mil utan att upptäcka annat än ljung eller sandhedar, så långt ögat kan se, förmår äfven under misväxtår lifnära sig.

Under de 12 år, som Styrelsen af detta Län varit mig i Nåder anförtrodd, har mer och mindre svag skörd inträffat $\frac{2}{3}$ af denna tid, och det på arbetsförtjenst blottade Sunnerbo Härad, har ej begärt undsättning utan i högsta nödfall, och har alltid redogjort med lika beredvillighet och vid samma tid som öfrige Härad. Om anslag af allmänna medel kunde beviljas såsom understöd vid de många, nu ofruktbara fältens förvandling till bördig åker och äng, så skulle detta Härad snart täfla med de öfrige uti sädesproduktion och välmåga.

Ljungby Köping, som äfven här är belägen, har ännu icke vunnit den förkofran man borde vänta. Der finnes Post-Contoir, Apothek, några få Handlande och Handtverkare. Ljungby Gästgifvaregård är den största i Länet i anseende till de många vägar, som der korsas hvarandra, och dess ägare har serdeles utmärkt sig såsom skicklig Landtbrukare.

Flera andra ståndspersoner i trakten af Ljungby föregå allmogen med vackra efterdömen af odlingsflit. Det nära intill belägna flygsandsfältet, hvartill Eders Kongl. Majt uti Nädigt Bref den 19 Februari 1831, anslog medel för flygsandens hämmaude, är icke blott med sandhafra och tallfrö fullkomligen besädd, utan en del redan beväxt med tät och vacker skog, så att inom ett tiotal af år, man på det härjande sandfältet skall finna stor och växtlig skog. På sätt jag i min förra underdåniga Berättelse omnämmt, har en nära derintill boende Landtmätare med mycken verksamhet och nit verkställt säningen och värdat sig om planteringen och med den tillgång, som finnes i behåll, torde han ännu kunna bestrida utgifterne till vakhållning och den unga skogens fredande från åverkan.

Bland egendomar i Sunnerbo Härad må nämnas Tostaholm, Fideicomiss i Grefliga Bondiska ätten, Stenenäs, tillhörigt Lilljeborgska släkten, en del af Yxkullunds egendom, Skeen, Ryd, Ugglandsryd, Bolmaryd, Erikstad, Bolmstad och Borsna. Ett jernbruk finnes här äfven, som afsätter sitt jern med fördel till Skåne. Skoglösheten gör, att större Bruk icke kunna anläggas i denna ort, ehuru grannskapet af Skåne, der Bruk icke finnas, skulle inbringa betydlig inkomst.

En del af Häradet har utmärkt vackra trakter, och i de socknar, som genomskäras af Laga å, är belägenheten i synnerhet angenäm. Större in-

sjöar finnas icke utom Möckeln och Bolmen, hvilken sednare tillstötter grän-
sen af Jönköpings Län.

2:0 *Innevånarne i Kronobergs Län*

äro ett villigt, laglydigt och fridälskande folk, men deras moraliska bildning beror mycket af Presterskapet. På sednare tider hafva Nykterhetsföreningar bildat sig inom flera församlingar, och om det åtminstone kommer derhån, att man anser för en skam att öfverlasta sig med brännvin, är redan mycket vunnet i sedligt afseende. En sådan reform synes vara af vida fördelaktigare inflytande än de flesta af dem, hvarom man både talar och skrifver.

Efter 1838 års Mantalslängder utgör Länets folkmängd 114,836 personer af båda könen, deraf 52,489 äro mantalsskrifne och 57,715 mantalsfrie. Enligt 1833 års Femårs-Berättelse utgjorde folkmängden då 107,207 personer. Den har således under de sistförflutne fem åren ökats med 6,897 personer.

Folkmassans tillväxt anses vanligen förmånlig för ett land, men der näringsmedlen icke tilltaga i samma mån, är folkökningen mindre nyttig. Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande både här och i Jönköpings Län hafva, lika med Consistorium i Wexjö, förr haft tillfälle i underdånighet anföra, hvad som i deras tanka varit bidragande orsaker till både en ökad folkmängd och fattigdom hos den del af folket, som lefver förnämligast af potaterne och sin arbetskraft. Dessa orsaker qvarstå ännu, och det vore väl, om ett correctiv kunde utfinnas för de alltför tidliga obetänkta giftermålen, som endast äro byggde på hoppet att genom arbete kunna förtjena uppehållet. Dessa hjonelag förvandlas oftast till sådane backstugusittare eller tiggare, som antingen ligga Socknarne till last eller genom begångne brott blifva mogna för fästningen och correctionsinrättningen. Skärpning i Författningen mot lösdrifveri och Gesällers lydnad under Tjenstehjons-stadgan skulle minska icke blott lättjan och sedelösheten, utan ock det öfverhandtagande tiggeriet bland de sistnämnde, som oförsynt stryka landet omkring och besvära öfverallt med bettlande.

Allmogen i Kronobergs Län är eljest, som Smälänningen i allmänhet, ytterst tarflig och förnöjsam. Derjemte är den arbetsam och vill gerna förtjena penningar. Den Wexjö stad förlidet år öfvergångna eldsvåda, har genom stadens återuppbyggande spridt mycket penningar till omkringliggan-
de

de trakter, och mången, som tillvaratagit sin arbetsvinst, kan för sig och de sina deraf draga fördel för lifstiden. Märkligt är att nästan allt murarearbete verkställes af soldater, som efter commenderingar vid Götha Kanal blifvit utmärkt skicklige i detta yrke.

3:o *Näringar.*

Akerbruket utgör Ländtmannens hufvudnäring. Odlingshågen stiger med hvarje år, och hos mången är det endast bristande tillgångar, som hindra utförandet af vackra odlings eller stembrytningsföretag. Länets Hushålls-sällskap har haft all möda ospard för att i möjligaste måtto uppmuntra till jordbrukets förbättring genom antagandet af Agronomen Jonsson, som, aflönt af Sällskapets cassa, årligen från 1835 besökt Länets. Efter Jonssons tillstyrkanden hafva dels flere större och mindre sjöar blifvit uttappade, deraf en del redan lemna betydlig höafkastning, dels förut oländiga kärr och mossar förvandlats till bördiga åkerfält.

Allmogen, som gerna vidhåller gamla bruk, äfven i sättet att sköta sin jord, anlidade Jonsson föga i början, men anmärkningsvärdt är, att då endast nio af allmogen förlidet år sökte hans biträde, hafva i år 25 bönder derom anmält sig. För nästkommande och följande åren förnyas Contractet med Jonsson, och jag äger det hopp, att inom ett tiotal af år, skola de fördelaktiga lägenheter, som nu endast gagnas till svagt bete, blifva uppodlade och gifva icke oketydlig afkastning. Possessionater och Ståndspersoner i allmänhet, föregå med vackra efterdömen i sättet att förbättra åkren, och circulationsbruket har nu blifvit någorlunda allmänt antaget. Der jorden icke är alltför stembunden och ägovidden mycket inskränkt har äfven Allmogen indelat sin jord i circulation, hvarföre man också på många ställen gagnar vändplojen, äfvensom drillplojen af en del Possessionater användes. Det ständiga betandet äfven å ängsmarken, som derigenom alltmer tröttnar, gör växelbruket alldeles nödvändigt, om icke fodertillgångarne skola år från år betydligen minskas. De vanliga sädeslagen äro Råg, Korn och Hafra samt Blandsäd af Vårståg och Hafra. Sädesproduktionen inom Länets har på sednare åren så ökat sig, att, ehuru åren 1837 och 1838 priserne varit höga å all spannemål och till afsalu icke utbjudits mer än hvad Possessionater kunnat afyttra, har genom sparsamhet med egna tillgångar Allmogen icke behöft anlita administrationen om understöd. Den myckenbet po-

tater, som planteras och skördas, förekommer äfven till stor del hungersnöd och minskar behovet af spannemål till brödföda.

Boskapsskötseln har länge varit en lönande näring för detta Län, och Oxhandeln utgör en vigtig inkomstkälla för denna ortens Allmoge. Slagtare från Stockholm och uppköpare från andra Län göra vid marknaderne betydlig handel af Oxar, hvilka nu mera stigit mycket i pris äfven af den orsak att foderbristen desse senare åren både här i orten och annorstädes föranledt till slagting af en stor del kreatur, som icke kunnat vinterfödas. Det synes blifva en fördelaktig period för Ladugårdsskötseln i allmänhet, sedan alla landtmannaproducter med fördel afsättas och försändas ångbåtsväg från Jönköping på Stockholm och till andra orter i Riket. Man får derigenom nu mera ofta erfara brist på vissa nödiga artiklar i Provinsen, af hvilka smör stundom gäller 22 à 24 sk. R:gd's \mathcal{L} , då man för få år sedan köpte deraf till 12 à 14 sk. Det är emellertid önskvärdt att Landtmannen sålunda uppmuntras till ladugårdsskötselns bättre bedrivande, och mindre än hittills skett grundar jordbrukets bestånd på spannemåls- och bränvinsförsäljning. Genom de alltjemt stigande priser å victualievaror öppnas någon utsigt att kunna utrota den öfverdrifna bränvinsbränningen, som likväl för närvarande, och så länge fodertillgångarne äro otillräcklige, endast kan så småningom inskränkas. Förrän Landtmannen sjelf finner att han utan tillhjälp af dranken kan föda sina kreatur, och att han kan undvara bränvinsbränningen såsom en hufvudsaklig näringsgren, förr vill han ej afstå från dess utöfvande.

Det har lyckligtvis kommit derhän, att inom detta Län flere Possessionater och en stor del Allmoge nedlagt bränvinsbränningshandteringen såsom i moraliskt afseende af skadlig inflytelse, och om denna känsla för den goda saken kunde mera allmänt spridas, är jag säker att bränvinspannornes antal skulle snart betydligt minskas — att utfinna ett correctiv mot bränvinsfloden och dess consumerter är i sanning svårt. I förra afseendet låter det sig knappt göra utan en af Nationen fattad gemensam öfvertygelse om bränvisbränningens skadlighet, och genom en kraftfull medverkan å folkrepresentanternes sida, att förekomma öfverflödet af den så i moraliskt som fysiskt hänseende skadliga drycken. Icke utan en sådan gemensam anda om dess oumbärlighet anser jag bränvinsbränningen kunna inskränkas, ty så länge den grundsatts får vara beständande att man äger fritt använda sina producter på sätt man för sig finner fördelaktigast, blifver det alltid blott en fattad bättre öfvertygelse om sjelfva användandet, som kan åstadkomma förändrad hushållning med dessa producter. Bland föreslagna utvä-

gar att förekomma både en öfverdrifven bränvinstillverkning och omätlig fortäring deraf bland de lägre folkklasserne, är, efter min tanka, en så hög beskattning på tillverkningen, att bränvinet i möjligaste måtto fördyras och derigenom icke vinner någon större afsättning bland dem som endast köpa för att berusa sig och andra. De öfvervägande fördelarne i moraliskt hänseende af en minskad bränvinsconsumtion, äro för väl insedde och så ofta upprepade, att de här icke torde behöfva ytterligare åberopas.

Det är emellertid otvifvelaktigt att den såsom oundgänglig ansedda dranken för kreaturs utfodring, bidragit till åkerjordens förbättring genom tillfället att starkare göda, men erfarenheten har också besannat, att den icke är nyttig för fäkkreatur. Hästafveln har under senare åren icke förbättrats. Stuteristyrelsen har väl årligen placerat hingstar inom Länet till begagnande på förmånliga villkor, men ganska få föl hafva fallit af dessa hingstar, och Allmogen har icke med den begärlighet omfattat tillfället att upphjelpa racen som man borde vänta. Smälänningen sköter och vårdar i allmänhet icke sin häst såsom han borde, och gagnar den mindre för sitt jordbruk än för skjutsningar, hvilka inbringa en contant inkomst, som bonden i en sädesfattig province använder ofta till inköp af bröd för dagen eller andra förefallande dagliga behof. Det är också dertföre som åtminstone Smäländska bonden så ogera afstår från skyldigheten att utgöra reserveskjuts, ehuru denna, serdeles vårtiden, då hästarne äro utmagrade, är å de större farvägarne mycket betungande. Hästar äro nu i allmänhet ganska dyra, och större vagnhästar samt Remonter kunna endast köpas i Skåne eller vid Stuterierne, der Rusthållaren nu med möda kan få köpa sin Remont för 200 R:dr B:co, transportkostnaden oberäknad. Allmogen köper mycket hästar på Öland, der de förr erhöles för lindrigare pris än inom Länet, men der de nu äfven stigit högt i värde. Om Stuteri-Styrelsen ägde tillfälle att låta fördela Hingstarne på flere stationer, och det blef Landshöfdingen förbehållet att uppeifva dessa, i mån af behofvet, tror jag att ändamålet skulle bättre uppfyllas, under förutsättning likväl att Hingstarne voro, om äfven icke stora, dock af säker och god beskaffenhet.

Får-afveln, som blifvit af Eders Kongl. Majt serdeles uppmuntrad, och som nästan öfverallt i Riket fästet de större jordbrukarnes uppmärksamhet, har äfven inom Kronobergs Län blifvit förbättrad under de sednare åren, ehuru man här icke anser sig kunna med fördel gagna de finaste eller Electoral-får. I skogsbygden saknas väl icke tjenligt bete för finare får, men ullen kan der icke hållas så ren som vederbör, för att afyttras med fördel, och ägorna äro i allmänhet så inskränkta, samt vinter-

fodret åtminstone för närvarande så otillräckligt, att större hjordar icke kunna underhållas. En stor del Possessionater hafva så kallade Spanska och medelfina får af Southdown- eller Leicester-race, hvilkas ull hittills blifvit försäld till en Klädesfabrikant i Wexiö, som för $\frac{1}{2}$ det betalt En R:dr B:co och derutöfver, allt efter ullens renhet; och med denna betalning anser producenten sig väl belåten. Allmogens får-afvel är i allmänhet blott till husbehof, och till afsalu i trakten omkring Wexiö Stad. Inom Sunnerbo Härad trifvas endast grof-ulliga Får på de vidsträckta Ljungfälten, hvarest större hjordar beta sommartiden; och deras ull, som vanligen kostar 24 à 32 sk. B:co, tjenar Allmogen till beklädnad, och, förvandlad till vadmal, afyttras i betydliga partier till andra orter.

Skogar. Misshushållningen härmed fortfar; och om icke skogsmarken nästan öfverallt i Småland vore serdeles productiv, samt återväxten skyndsamt, skulle den dagliga förödelse hagarne undergå, leda derhän att verklig brist på denna oumbärliga vara omsider uppkom. Virkeshandeln iabringer ännu likväl betydligt, och återuppbyggandet af Wexiö Stad har spridd mycken penninge-inkomst i orten, genom allt det virke och de skogs-effecter som försålts. Om svedning med varsamhet och urskillning verkställdes i dertill tjenlig mark, skulle den vara nyttig; nu sker den oftast på så oländig och stenig mark, att betet der föga upphjelpes och dessutom förtorkas bland stenar och på höjderne. Vissa Socknar af Kinnevalds och Norrvidinge Häraders förse Wexiö Stad med sitt behof af ved, och denna vara är den enda, som ännu icke undergått prisförhöjning, ehuru barrskoggen, som ej så hastigt återväxer, härigenom medtages, och måste slutligen stiga i pris.

Inom Länets hafva funnits fem Häraders-Allmänningar, hvilka dels undergått reglering, dels äro under uppmätning och skattnöjning, allt efter de i Kongl. Kammar-Collegii Circulair den 24 April 1824 stadgade grunder.

Horjemo Allmänning i Allbo Härad är, sedan angränsande Hemman fått sig nödig muhlibetesjord tillskiftad, skattlagd till $\frac{7}{8}$ Mantal i 3:ne serskilda hemmansdelar, och till Skatte försäld med 12 à 15 frihets-år.

Hössö Allmänning i Kinnevalds Härad är uppmätt och skattlagd till ett Mantal i fyra serskilda Hemmans-Nummer, men har ej ännu kunnat försäljas, emedan skattnöjningen blifvit af Kongl. Kammar-Collegium underkänd, och en ny sådan åter uppsänd i nästlidne Augusti månad.

Allmänningarne *Möcklehult* i Kinnevalds, *Allgunnen* i Norrvidinge och *Ideberg* i Allbo Härad äro nu under uppmätning och skattnöjning, för

att i särskilda hemmanslotter indelas och försäljas, i öfverensstämmelse med Eders Kongl. Maj:ts derom lemnade Nådiga föreskrift.

Förenämnde Allmänningar hafva fordom varit med större skog beväxte; men de täta åverkningarne, hvilka å en del gynnats af läget utmed sjöar, hvaröfver transporten af skogseffecter vintertiden gått lätt och obemärkt, hafva vållat mycken förstörelse, oansedt Krono- och Jägeri-Betjente icke underlåtit hvarken tillsyn eller åtals anställande, och Häradernes innevånare hafva derföre, lika med Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, ansett lämpligast att med dessa Allmänningar borde fortfaras på sätt som skett.

Bergs- och Bruksrörelsen utgör en vigtig näring för orten, och är, i anseende till kolhandeln med Allmogen och malmforslingar, den hufvudsakliga inkomstkälla, hvarifrån folket i Bruksorterne hemta penningar till skatten och sädesköp; såsom bevis hvarpå må anföras, att Allmogen i dessa orter alltid först och oftast restfritt betala sina Skatter. I Länet finnas 12 Bruks-egendomar, alla i goda händer. De största äro Lessebo, Huseby, Orraforss och Klafveröström. Vid alla Bruken finnas jern-manufacturverk, utom vid Höneström, och masugnar vid alla, utom vid Skabus, Stenfors och Höneström. Enligt Bergmästarens uppgift, utgör det tillåtna stångjerns- och ämnes-smidet 4,980 *Skz*, och tillverkningsbeloppet för år 1838 har ansetts uppgå till 5,591 *Skz* och 13 *Lz*. Vid Lessebo kopparhammare äro för samma år utsmidda 93 *Skz* 3 *Lz* gammal koppar. Det i Tabellen uppgifna tillverkningsvärde å allt smide torde icke vara så alldeles tillförlitligt, och svårigen kan säker uppgift derå ske, enär en stor del af tillverkningen icke vågföres, utan försäljes på stället. För det stångjern, som å Calmar våg försålts, har blifvit betaladt med 17 å 18 R:dr Banco pr *Skz* Stapelstads-vigt. Der vågföres det mesta jernet från Lessebo, Orraforss och Klafveröströms Bruk, hvaremot öfrige Bruksägare afyttra sina Bruks-effecter dels på Bruksbacken, dels ock till Skåne.

De smärre jern-manufacturverk, som under årets lopp varit i gång, äro Oshult, Otterström, Föreberg, Åcke, Hakeforss, Torne, Timsfors och Ekeforss.

De af Eders Kongl. Maj:ti i Nåder anbefallte undersökningar rörande en friare kolhandel, hafva i år blifvit verkställda; och den kolande Allmogen har dervid i allmänhet påyrkat densamma, så att skyldigheten att lemna kol till visst Bruk borde, oaktadt Brukets privilegier om rättighet till kollag af vissa Hemman, försvinner, och kolen få utbjudas till den som derföre betalar mäst. Mitt och Bergmästarens gemensamma utlåtande i ämnet är, enligt föreskrift, till Kongl. Bergs-Collegium uppsändt.

Fabriker och Bruk, som ej höra till Bergsrörelsen. Bland dessa må i främsta rummet nämnas Kosta Glasbruk, hvars delägare hafva all möda ospard att förbättra glaset, och att täfla äfven med utländska Glasbruk i sättet att tillverka såväl slipadt som gjutet glas. Det saknar aldrig afsättning, och fensterglas afsättes äfven på utrikes ort. Trettio tre arbetare äro sysselsatte vid Kosta, och tillverkningsvärdet uppgår till 27,200 R:dr B:co.

Bland de 14 Pappersbruk, som finnas i Länet, intager det förut omnämnde vid Lessebo första rummet, och lærer tillverkningsvärdet förlidet år derstädes uppgått till 52,000 R:dr B:co. Vid öfrige Pappersbruk, hvilka icke sakna afsättning för sitt papper, sysselsättas 208 st. arbetare, och tillverkningsvärdet har 1838 uppgått till 101,676 R:dr Banco.

Landtgarfverier äro 29 till antalet, med 61 arbetare och 34,437 R:dr tillverkningsvärde, hvarförutan å Landet finnas 2 Färgerier, 5 Oljeslagerier och 24 Vadmals- och andra Stampar. Tegelbrukens antal är äfven förlidet år ökad med 2:ne.

Binäringar. Dessa äro lyckligtvis många och utgöra en väsendtlig hjälpkälla i ett land med svag jordmån och oftast svaga skördar. Vid sådana tillfällen har Smäländningen sina många binäringar, som icke i allmänhet slå felt.

Linskötseln är visserligen ännu en binäring, men den borde vara hufvudnäring. Äfvenledes odlas Lin öfverallt; och med undantag af möjligen några få Ståndspersoner, som försä sig med Norrlands- eller så kalladt Prima-lärf, tillverkas inom landet allt linne för eget behof. Af rå-ämnet försäljes en stor del med förmån; men här i Länet afyttras egentligen vid marknaderne såväl Lin som stora partier gröfre väfnad, den sednare till 8 à 10 sk., samt äfven något till högst 16 sk. Banco alnen. Ehuru Staten gjort mycket för Linslöjdens förkofran, och Hushållnings-Sällskapet genom utfäste premier sökt uppmuntra dertill, har hvarken Linberedningssätt, ej eller väfkonst kommit på den högre ståndpunkt, som den kunde och borde vara. Skälen dertill hafva förr varit antyde; och jag fruktar att Smäländska Allmogen med sina fördomar och sin långsamt mognande öfvertygelse om fördelarne af någon ny eller förbättrad uppfinning, vare sig i åkerbrukssätt eller i annat afseende, ännu länge kommer att stå efter Norrländningen i sättet att behandla Linet.

Bland dagliga binäringar må nämnas fiske och jagt. Om fiskredskapen ej vore så kostsam att underhålla, och de som i allmänhet sysselsätta sig dermed, kunde sköta detta yrke mera vetenskapligt, skulle i de många

större och mindre sjöar, hvaraf Länet är uppfyllt, mycken fisk fångas och inbringa en icke obetydlig inkomst. Nu deremot gagnas detta yrke för det mästa blott till husbehof, och endast Vår och Sommar kan afyttras i Länets enda Stad fisk för dagligt behof.

Jagten deremot är ett lönande yrke för dess idkare, sedan Jägare-Förbund i Länet inrättades, och villebrådet under förbuden tid är skyddadt. Detta skulle nu erhållas för vida lägre pris, om icke Jägare finna sin uträkning uti att afyttra vildt till Skåne och Köpenhamn, å hvilket sednare ställe det vilda betalas ganska högt. Sommartiden ankomma både in- och utländningar till Länet för att idka jagt å af enskildte dertill upplåten mark. Genom bortförandet af de stora quantiteter villebråd, som dervid fälles, fördyras äfven denna vara, som, i fall missbruk ej sker och det vilda väl vårdas under förbuden tid, synes blifva ganska inkomstgifvande, hälst om i angränsande Län Jägare-Förbund kunde blifva inrättade.

Försäljning af Liar inbringar betydlig penninge-inkomst; men de förfärdigas egentligen blott i Allbo och Sunnerbo Härad. Så äfven med väfskedar och vadmal, som tillverkas endast i Sunnerbo Härad till afsalu. Väfskedarne fortfara att vara en lönande binäring, och säljas med fördel äfven i Finland, Ryssland och Tyskland.

Körslor med Köpmansgods till och ifrån Sjästäderna, samt Bruks-effecters transporterande äro likaledes en vigtig näringsgren; och om också jordbruket genom dessa körslor får stå något tillbaka, så medföra de likväl en contant inkomst, hvilken i allmänhet användes till sädes-inköp och andra behof.

I åtskilliga Socknar tillverkas Tjära, som betalas med 8, 9 à 10 R:dr R:gd's tunnan, denna beräknad till 48 kannor, och sedan papperstak blifvit mera allmänt gagnade, afsättes Tjära med stor förmån.

Biskötsel och Humleplantering äro ock vinstgifvande binäringar.

Förr var äfven Saltpeter-tillverkningen nära nog en hufvudnäring, och var, i anseende till det högre pris som af Kronan betaltes, af största nytta för provinsen. År 1835, som var sista året då 7 R:dr 24 sk. undficks för Låspundet Saltpeter, levererades 2,769 *L*℔, hvarföre enligt förenämnde pris leverantörerne godtgjordes med 20,767 R:dr; sedermera har årligen tillverkningen nedgått, så att den år 1838 lemnade Saltpeter endast utgjort 2,512 *L*℔, derföre Staten efter sednaste pris-nedsättning, 5 R:dr pr *L*℔, betalt 12,562 R:dr, och den innevarande år levererade utgjorde än mindre, eller 1,283 *L*℔ 9 ℔, som blifvit betaladt med 6,417 R:dr 12 sk. Häraf synes, att med den ringare betalning tillverkaren numera erhåller,

han icke anser sig belåten, och att Saltpeter-tillverkningen åtminstone här i orten så småningom kommer att upphöra, till icke obetydlig skada för den mängd Allmoge, som af denna binäring hemtade en väsendtlig tillgång för utgörandet af skatter och andra utskylder.

Det här ofvan anförda torde gifva begrepp om ortens närings-utvägar och hågen att begagna dem; och de äro af stor vikt, der spannmålshandeln icke utgör en af ortens betydligare närings- och inkomstkällor.

Gårdfarihandeln har lyckligtvis mycket aftagit, och man finner numera sällan sådane kringvandrande personer, hvilka äro försedde med öfverflöds-artiklar och aflocka stora summor, serdeles från den tjenande klassen.

Politisk Författning.

Kammarverket. Länets äldsta Jordebok är af år 1635; varande några betydliga jordbruksförändringar under de sist förflutna fem åren icke att anmäla.

I Länet utgör Posthemmanens antal 42, bestående af 22 $11/24$ mantal och Gästgifvaregårdarnes 64. Postföringen har icke blifvit serdeles ökad, och är vida mindre besvärlig än annan skjutsning. Genom inrättning af Snällposterne, som för communicationen inom Landet är mycket nyttig, hafva reservskjutsskyldige fått mycken tillökning i skjutsbesvär; men deröfver klagas icke, ty lasset utgöres blott af en lätt väska, som å större landsväg åtföljes af Postiljon.

Gästgifveri-skjutsen anses dock i allmänhet icke som ett onus. På sätt förut är nämndt, är den visserligen betungande vartiden, då hästarne, af foderbrist under vintren blifvit utsvultne och i svårt väglag fara illa; men detta gäller egentligen vid de större farvägarne; och man klagar ofta sommartiden och de tider af året då väglaget är godt, att resande icke begagna skjuts. Det skulle otvifvelaktigt öfverensstämma med den skjutsandes economiska fördel, att skjutsningsbestyret öfvertogs af vissa entreprenörer; men sådant är överkställbart här i Länet, innan dels hästracen blir upphjelp och full tillgång finnes på större hästar, dels ock bete och foder-tillgångar blifva till den ymnighet, att foderbrist ej är att befara. Tiden synes derföre icke ännu vara inne för ändring i hvad som nu finnes stad-gadt om reservskjutsskyldigheten. Det är redan en stor vinst att hållskjuts icke här existerar.

Kronoskjutsning är ett lindrigt onus och förekommer i fredstid ganska sällan.

Inqvartering deremot är svår och ojemnt betungande. Vid Regementsmöten och durchmarch-tillfällen följa trupperne vanligen alltid samma vägar och måste årligen inqvarteras i samma Byar, hvilket för husvärdarne, som isynnerhet vårtiden, då dessa marcher mest komma i fråga, sällan ha större provisioner än för eget behof, är desto svårare, som de oftast sakna utväg att då anskaffa provisionerne jemte sängkläder, ved, lägerhalm m. m. och kunna omöjligen vara ersatte med det i Markegångstaxan utsatte pris för tågande truppers underhåll, enär detta grundar sig på bröd- och köttpriserna, som i Markegångstaxan oftast äro lägre än de gångbara.

Så äfven med Hussarhästarnes fouragering, som alltid inträffar en årstid då foderbristen är mäst kännbar. För att i någor måtto lindra inqvarteringsskyldiges kostnad och besvär, skulle jag anse lämpligast, att Markegångs-Deputerade vid årliga Markegångs-sättningen bemyndigades, att efter sig företeende omständigheter, bestämma för året portionsvärdet för tågande truppers underhåll, äfvensom fouragerings-staten.

Med Krono-Brefbäringen förhåller sig lika som med inqvarteringsbesväret, att den är ett betungande onus för de Hemman som dertill äro anslagne, helst friheten från allmänna skjutsningen ingalunda ersätter de olägenheter, som kunna tillskyndas brefbäraren, derest han någon gång skulle fördröja brefvens fortställande. För ärendernas jemna gång är dock denna brefbäringsskyldighet viktig och outhärlig. Men en lämplig ersättning härföre af öfrige Kronoskjuts- och brefbäringsskyldige Hemman inom Häradet synes vara högst billig.

Fattigförsörjningen är fortfarande ett Municipal-bestyr inom hvarje Församling. Den utgöres dels genom ålderstigne och till arbete oförmögne personers inrymmande i Fattighus och dels genom sammanskott af säd och sofvelvaror till sådane, som väl äro utfattige, men likväl arbetsföra, och hvilka i följd af författningarnes föreskrift tillhöra Församlingens omvårdnad. Om det blefve ett åläggande att inrätta Sockne-Magaziner, som väl finnas i några, men saknas i de flesta Socknar, skulle fattigförsörjningen bli mindre tryckande, serdeles i missväxt-år, då tvånget att jemväl underhålla de behöfvande ökar nöden och förlägenheten. Med längtan motses ett förslag till förbättrad fattigvård af den Comité som haft sig ombetrodt utarbetandet af ett sådant förslag; och det vore lyckligt, om något correctiv mot tilltagande tiggeri och deraf följande sedeförderf kunde utfinnas. Fruk-

tansvärdt är likväl, att utan skärpning i författningarne om laga försvar, och utan att allmänna Arbetshus Läns- eller Districtvis blifva inrättade, det länge öfverklagade förhållandet i förenämnde hänseende icke kommer att upphöra.

Helsovården bestrides, som förut är nämnt, af Länets 2:ne Provincial-Läkare jemte Regements- och Bataljons-Läkare. Sedan Cholera-sjukdomen år 1834, då lyckligtvis endast 36 personer deraf borttrycktes i Wexjö Stad, hafva inga svårare farsoter varit gängse. Smittkoppor hafva likväl visat sig alla år, serdeles i Sunnerbo Härad, och många hafva deraf angripits, som varit för icke längesedan vaccinerade.

Fördomen mot examinerade Barnmorskors begagnande och bosättning på Landsbygden har väl börjat aftaga, och flera sådana ha numera derstädes blifvit etablerade; men det går ej fort öfvertyga Allmogen om sådana personers företräde framför bondqvinnor, hvilka i behofvets stund vanligen anlitas. Länets Lazarett är i godt skick och skötes af serskildt Läkare, som af Länets invånare aflönas. Veneriska smittan, som varit i aftagande, har likväl nu på ett år så tilltagit, att i Lazarettet måst intagas nära dubbelt antal patienter mot föregående åren. Genom Pröfnings-Commitéernes välgörande beslut, att låta alla, som behöfva sjukvård och som ej äro obotlige, få utan att erlagga betalning inkomma å Lazarettet, i mån af utrymme, har ett ganska betydligt antal der kunnat vårdas; och sedan innevarande års Pröfnings-Commité ökat Kurhus-afgiften till 5 sk., så komma derigenom 52 sjuke att dagligen derstädes njuta vård och underhåll.

En Djur-Läkare är äfven antagen för Länets, med lön på stat och af Hushålls-Sällskapets cassa. Han gagnas mycket, äfven af Allmogen, och är af stor nytta för provinsen.

Rofdjurs utödande är svårt i dessa skogrika och stundom otillgängliga trakter, der de visserligen icke äro sällsynta. Varg och Räf finnas öfverallt och göra mycken skada. Som jagten i sednare tider idkas vida mer och vetenskapligare än förr, träffas oftare dessa rofdjur af enskilda skyttar än vid skallgångar, som i allmänhet äro mera bullersamma och tidspillande än för ändamålet nyttiga sammankomster.

För Barn-undervisningen finnas, utom den af framlidne General-Majoren Hederstjerna stiftade Skola för Soldatbarn, endast några få Socken-Skolor. Allmogen begagnar helst ambulatoriska Skolmästare, hvilka bibringa barnen all den undervisning som synes vara behöflig för dem, hvars yrke och bestämmelse förnämligast äro att sköta plogen väl.

Den år 1828 stiftade Sparbank har här gjort mycken nytta och vun-

nit förtroende. Man trodde att den skulle lära sig mindre väl, sedan en afdelning af Smålands Privatbank äfven förlades i Wexjö, men erfarenheten har visat, att båda dessa institutioner kunna till alla delar gå i bredd med hvarandra, och att Sparbanken både i afseende på insättningar och lån för högre ränta än i Privatbanken, anlitas snarare mera än förut. Sparbankens utlånta räntebärande capital utgjorde år 1833, då min sista Femårs-Berättelse afgafs, 21,664 R:dr 10 sk. och vid räkenskapernes uppgörande till 1838 års slut 62,856 R:dr 1 sk. 8 r:st. Under rapport af innevarande år har Sparbankens fond ökat sig med en summa af omkring 8,000 R:dr B:co. De betydligaste insättningar hafva skett detta och förledet år, och utvisa ett ökad förtroende till denna stiftelse.

Smålands Privatbank har icke länge nog existerat för att kunna visa ett bestämdt resultat; men det är otvifvelaktigt att den derigenom bättrade penninge-tillgången skall på tidens längd inverka förmånligt på handel och näringar. Credit-rörelsen är derföre af mycken nytta; och så länge utlåningar i Discont-väg ske med den varsamhet som hittills, bör denna låneanstalt motsvara sitt ändamål. Såsom bevis på fördelen af ökad penningrörelse må utom andra orsaker nämnas den, att Lagsökningsmålen vid härvarande Lands-Cancellie under årets lopp betydligt aftagit, och att Privatbankens lagsökningar varit högst få. Det vore önskligt om denna stiftelse fortfarande gagnade såsom hittills. Det allmännas fördel beror i första rummet på Directionernes urskillning och varsamhet.

Polisen utöfvas förnämligast af Krono-Länsmännen och Fiscalerne. Dessa Tjenstemäns svaga löner i allmänhet göra dem fortfarande till stor del beroende af folkets välvilja; och så länge de flesta Länsmännen icke åtnjuta mer än 100 R:dr B:co lön på stat, kan man ej vänta af en Länsmän med sådana lönevilkor hvarken det nit eller den urskillning, som numera fordras vid utöfningen af deras mångartade och jemnt tilltagande göromål. Det har blifvit en följd af deras mängd, att Länsmännen, likasom Kronofogdarne, få hålla sig skrifvare, som biträda dem i deras befattningar, om dessa med tillbörlig skyndsamhet skola verkställas; och huru kunna alla dessa Tjenstemän berga sig ensamt af sina närvarande löne-inkomster? Lands-Fiscalen tjenar utan lön, och det är icke möjligt att af denna Tjenstemän kunna vänta den vaksamhet öfver Författningarnes efterlefnad, som är afsigten med hans tillvarelse. För att kunna uppehålla sig och ofta en talrik familj, måste han göra advocaturen till sitt hufvud-yrke, och i samma mån han härigenom gör pecuniär vinst, faller tjenstenitet, som slutligen endast användes när Landshöfdingen eller hans närmaste förman, Ju-

stittic-Canzleren, påkallar det för serskilta fall. Mätte utvägar finnas att afhjelpa dessa förhållanden, hvarigenom Polisen förlamas och nödig sjelfständighet både i tänkesätt och economiskt afseende omsider försvinner. Den här i Länet från längre tider tillbaka inrättade By-ordning har varit nyttig såsom Polisstadga, och der By-Åldermännen uppfylla sina skyldigheter, der råder alltid god ordning.

Skiftesverket fortgår oafbrutet, och man har deraf icke hört annan klagan än att kostnaden i och för dessa förrättningar är ganska dryg och känbar.

Uppbördsverket i Länet förtjenar ock ett rum i underdåniga Berättelsen. Det vore orätt att icke vitsorda Uppbördsmännens nitiska bemödanden att med noggranhet fullgöra deras redovisningspligt. Länets räkenskaper behöfva i allmänhet icke annan column för restantier, än för sådana saköres-medel, hvilkas indrifvande måste uppehållas under afvaktan på Domstolens Utslag.

Statsbidragen äro visserligen många och mer eller mindre tryckande, men med den goda vilja, som i allmänhet råder hos folket, inflyta de lätt nog, serdeles i de orter der Allmogen ej saknar arbets- eller annan förtjenst; likväl finner Krono-Betjeningen mycken skillnad i folkets benägenhet att å stadgad tid betala sina Krono-räntor, sedan Uppbördsböterna åter upplifvades; och det synes också högst nödigt, att all lamhet i uppbördsförvaltningen åsidosättes, så vida de skattskyldiges goda vana att vid uppbördstiderna anstränga sig, skall bibehållas. Öfver såkallade grundskatterne höres icke någon klagan. Ställd på artiklar af alla jordbrukets alster, utgår den lättast på sätt som sker. Den uppgöres för det mesta Räntetagare och Räntegifvare emellan, efter för året stadgade Markegångspriser. Sällan öfverklagas Markegång af Räntegifvare eller löntagande Embetsmän; men då Kammar-Collegii Advocat-Fiscal, å Kronans vägnar, någon gång förer klagan öfver för låg Markegång å en eller flera varu-artiklar, och förhöjning derå beviljas, fordrade rättvisa och billighet, att den stadgade förhöjningen gällde lika för alla löningstagare utan afseende, för underlåten klagan å deras sida.

Kostnaden för Rustning och Roterung utgör ett svårt onus, särdeles i Småland, der hvarje rote endast består af $1 \frac{1}{2}$ mantal, och i Sunnerbo Härad finnas Rotar derunder, till och med blott ett mantal, ehuru denna ort är bland de magraste i Länet.

Roteringskostnaden för indelte Soldater utgör årligen 62 R:dr 24 sk. 4 $\frac{4}{5}$ rst. på rote, och 41 R:dr 32 sk. 3 $\frac{1}{5}$ rst. på mantal. Det vore en

välgering om denna olikhet i Roteringsbördan Landsskaperne emellan kunde afhjelpas så, att Rotarne här, som i de fruktbara grannlänena, kunde få bestå åtminstone af 2:ne mantal.

Länets underhåller vid	
Kronobergs Regemente	1,100 Man
vid Calmar Regemente	352 d:o
vid Smålands Grenadier-Bataillon	101 d:o
och vid Smålands Hussar-Regemente	112 d:o
	<hr/>
	Summa 1,665 Man.

Sedan nu mera alla hemman och lägenheter, som äro underkastade rotering, blifvit dermed betingade, erlägges icke vidare rote-vacance-afgift.

Presterskapets och kyrkobetjningens aflöning är, näst krigsfolkets underhåll, de skattdragandes betydligaste afgift, men som den i allmänhet utgår i natura persedlar, serdeles i spannemål, så är utgiften mindre kännbar. I följd af Eders Kongl. Maj:ts och Regeringens anmaningar, göres försök att vid alla ledigheter af Prestgäll, tillvägbringa frivillige löneconventioner, som också lyckats vinna Eders Kongl. Maj:ts Nådiga fastställelse i flera Pastorater.

Alla Statsbidragen sammanräknade, utgöra årligen för Landet 517,421 R:dr 19 sk. 7 rst. och för Wexiö stad 11,524 R:dr 15 sk. 9 rst. Om förstnämnde betydliga belopp skulle i contant uttagas, vore folket att beklaga, men då en stor del af Statsbidragen bestå uti natura Prestationer, såsom allmänna byggnader, väghållning, fattigförsörjning med flere sådana artiklar, der äfven folkets arbetskraft blifvit värderad i penningar, så faller beskattningen mindre tung, än det efter ziffertalet vill synas.

På landet finnes ingen privilegierad krog, ty gästgifvaregårdarne få ej komma i beräkning, enär bränvinsminuteringsrättigheten derifrån är oskiljaktig; men öfver lönnkrogar och deras menliga följder på moraliteten klagas mycket. Kronobetjningen är ingalunda overksam att söka upptäcka dem och tilltala innehafvarne vid Domstolen, men så länge köparen i åtal angående oloflig bränvinsminutering icke får vittna, så blir det alltid svårt och oftast omöjligt att öfverbevisa lönnkrogaren derom.

Sluteligen bör ock nämnas, att Länets Hushållnings-Sällskap, som har sina sammanträden i Wexiö, fortfar i sin verksamhet och söker gagna efter yttersta förmåga, samt använda räntemedlen af Sällskapets cassa på det för Länets nyttigaste sätt. Det har kommit derhän, att odlingsfliten nu mera icke behöfver uppmuntras genom belöningar, hvaremot ändamålsenlig skogs-

Hushållning och trädplanteringar utgöra föremål för Sällskapets uppmärksamhet. Dess Stadgar hafva innevarande år undergått förändrad redaction, hvilken hufvudsakligen går ut på att sätta Förvaltnings-Utskottet i närmare förening med Hushålls-Commitéerne på Landet, och att der väcka ett lifligare intresse för sådana nya rön, hvilka i oeconomiskt hänseende i allmänhet synes nyttige, och böra af Hushålls-Sällskapet uppmuntras och befordras.

Det förhåller sig med Hushålls-Sällskaperne och serdeles deras Förvaltnings-Utskott, som med alla municipal-inrättningar i vårt land, att Utskottens verksamhet nästan uteslutande beror på det nit, hvarmed Ledamöterna omfatta Länets angelägenheter. Om nitet är allvarligt, så motsvara Hushålls-Sällskaperne sitt ändamål och sin bestämmelse.

Wexjö Stad.

Dess folkmängd, som enligt sednaste Femårs-tabell utgjorde 2,020 personer, har nu ökat sig till 2,199, hvilken tillväxt torde härleda sig från inflyttningar och flere födde än döde.

Den, Staden i Februari månad förlidet år öfvergångna eldsvåda, hade utan Eders Kongl. Maj:ts Nådiga mellankomst och den allmänna välgörenheten, medfört de betänkligaste följder för ett samhälle, der större delen af brandskadade utgjordes af Borgerskap och Embetsmän, hvilka, sedan deras förnämsta egendomar blifvit lagd i aska, icke skulie af egen kraft, förmått bjelpa sig ur sin förlägenhet. Genom de högst betydliga gåfvomedlen, blef förlusten i lösören tillfyllest ersatt den fattigaste delen af de brandskadade och de öfrige kunde anse sin förlust godtgjord till $\frac{2}{3}$ delar. Det af Eders Kongl. Maj:ts på min underdåniga framställning, nådigst beviljade byggnadslån, stort 100,000 R:dr B:co, har satt tomtägarne i tillfälle att utan dröjsmål uppresas ur gruset de nedbrända byggnaderne, hvilka de uppfört så prydliga, att stadens utseende derpå mycket vunnit. Med skyndsamt och omsorg har byggnadsarbetet både i år och förlidet år bedrifvits så, att af 44 afbrända tomter 35 äro redan fullt bebyggda och för det mesta med stora vackra tvåvåningshus. De byggande, som äro 5 Embetsmän, 6 Handlande och 22 Handtvärfare och Näringsidkare, hafva, i mån af byggnadernes storlek och beskaffenhet, blifvit understödde med byggnadslån, äfvensom Sjögrenska Fattigskolan och Kronobergs Regementes Musik-Casern deraf blifvit delaktige. Nio afbrände tomter äro ännu icke bebyggde, men torde inom nästa års utgång blifva det.

Af det belopp, stort 14,000 R:lr, som Eders Kongl. Maj:ts Nådigt anslagit till tomtreglering och dermed förenat behöfligt inköp af jord för stadens utvidgande, har första årets anslag blifvit användt på sätt den serskilda redovisningen kommer att ådagalägga.

Den af stadens innevånare utsedda Byggnads-Comité har haft all möda ospard att efter yttersta förmåga söka motsvara Eders Kongl. Maj:ts välgörande afsigter och ordna stadens angelägenheter. Att vid utöfningen af en, så vidsträckt och magtpåliggande befattning kunna uppfylla allas önsknings och förena allas intressen, låter knappt tänka sig, men det vore önskligt, om åtminstone de missnöjde ville erkänna allt det besvär och de omsorger, som Byggnads-Comitén både haft och ännu länge fortfarande kommer att vidkännas. I medvetandet att hafva handlat efter bästa öfvertygelse, finner den dock sin enda och säkraste belöning.

Stadens hufvudnäringar äro minuthandel och handtverk. Den förra utöfvas af 14 handlande, af hvilka en del med fördel afsätta sine varor inom orten, ehuru ingen genom sin handelsrörelse äger betydlig förmögenhet. Det är nästan oförklarligt huru så många köpmän kunna berga sig i en mindre stad, der försäljning af kramvaror mera än af andra artiklar ingår i deras handel. Med spannemål handlas likväl icke, derföre att Landtmannen och i synnerhet närboende Possessionater deraf föryttra hvad de af stadens innevånare måste, köpa som ej hafva egen jord.

Stadens i öretal uppskattade Borgerskap, utgör en personal af 111, deraf 14 Handlande, 10 Garfvare, 5 Gullsmeder, 8 Kopparslagare, 1 Tenn-gjutare, 10 Hattmakare, 3 Smeder, 4 Målare, 1 Vagnmakare, 1 Sejlare, 1 Bläckslagare, 2 Gördelmakare, 4 Sadelmakare, 4 Handskmakare, 3 Sockerbagare, 1 Murmästare, 7 Skomakare, 3 Kakelugnsmakare, 1 Kammakare, 4 Bokbindare, 7 Skräddare, 2 Glasmästare, 2 Urmakare, 2 Svarfvare, 2 Bagare, 2 Snickare, 1 Bundtmakare, 1 Bryggare, 2 Sämskinmakare, 1 Tunnbindare samt 1 Hökare, hvilka i deras rörelse biträdas af 12 Handels- och 61 Handtverksbetjenter.

Kopparslagare och Handtverkare berga sig här som annorstädes bäst, oaktadt deras antal jemförelsevis med andra handtverksmän är störst, men arbetstörtjensten för öfrige handtverkier är tillfällig och beror på handtverkarens mer eller mindre duglighet och arbetsämhet.

Bland Fabriker, som förtjena att anmärkas, är den i min förra Femårsberättelse åberopade, Rådmanen I. Wahlqvist tillhöriga Klädesfabrik, hvilken nu mera drifves med 10 väfstolar och minst 80 arbetare dagligen. Tillverkningen förlidet år uppgick, enligt Stämpeljournalen, till 414 stycken

Kläde eller 16,880 alnar, i värde efter medelpris i gross utgörande enligt ägarens uppgift 50,786 R:dr 16 sk. B:co. Denne omtänksamme och nyttige Medborgare, som genom sitt utmärkt goda kläde vunnit stort förtroende och bekläder de flesta Regimenten i Svenska armén, sprider mycken arbetsförtjenst och sysslosätter en mängd fattiga personer, hvilka eljest skulle falla samhället till last.

En Läderfabrik bedrifves med endast 2:ne personer och årliga tillverkningsvärdet kan upptagas till 1,800 R:dr B:co.

Den år 1826 anlagde Spegelfabrik sysselsätter 3 personer, men gifver ägaren obetydlig inkomst. Så äfven med en Snusfabrik, hvilken anlades förlidet år, och drifves blott med en arbetare.

Krogrörelsen är otvifvelaktigt den mest lönande. Vid mitt tillträde af Länsstyrelsen härstädes ägde Staden fjorton tillåtna krogar, hvilkas antal förminskats i mån af innehafvarnes afgang, så att för närvarande endast åtta sådane finnas. Ehuru äfven detta betydligt nedsatta antal krogar är större än behofvet kräfver för en stad med omkring 2000 innevånare, kan, i följd af Eders Kongl. Maj:ts Nädigst lemnade rättighet åt de Spisvärdar, som en gång blifvit i denna egenskap antagne, att dervid varda bibehållne, någon ändring eller indragning deri af Läns-Styrelsen icke vidtagas.

Torgrörelsen i staden är i allmänhet liflig, och Allmogen torgförer vanligen allt hvad den icke för eget behof använder.

Stadens innevånare producera sjelfve mycken säd, ty stadens sjelfägande jord utgör 3:ne mantal, med 7 mantal Bäckaslöf till skog och betesmarker, och de som innehafva denna jord behöfva i allmänhet icke på torget köpa brödfödan. Spannemål afsättes likväl icke der i betydligare partier, och i mindre goda år finnes derpå ofta brist. Priserne på alla victualievaror hafva under loppet af de sednare åren stigit betydligt, och, besynnerligt nog, under den tid, då man nästan dagligen kunde på stadens torg få köpa smör, ost, kött och fläsk till billiga priser, så händer nu, till och med hösttiden, att man med möda till 50 och 100 procents högre pris än förut kan få sine förnödenheter. Detta förhållande, som ingalunda härflyter af brist derpå, synes ådagalägga ökad välmåga hos allmogen, hvilken egentligen har af förenämnde varor att föryttra, och utvisar, att det nu

mera

mera icke är nöd eller behof, som tvingar till försäljning. Man anser också den betydliga summa af omkring 200,000 R:dr B:co, hvilken genom stadens återuppbyggande blifvit utspridd i landet och orten häromkring, vara bidragande orsak till de stegrade priser på hvarjehanda födoämnen och till det minskade behovet att dem föryttra. Den löntagande tjänstemannen, hvars inkomster ej blifvit förökade, erfar största olägenhet häraf. Städerna klaga eljest ofta öfver dyrhet på munprovisioner genom Embetsmäns och andra personers bosättning, men de besinna sällan, att sådant ersättes mångdubbelt genom dagliga penningutgifter till köpmän och handverkare samt till lussvärdar för hyror m. m.

Stadens Fattigförsörjning är skiljd från Landtförsamlingens, och kostar årligen mellan 16 och 1800 R:dr B:co. Denna summa skulle möjligen kunna nedsättas, om fattigförsörjningen kunde blifva förenad med arbetsinrättning för sysslolösa och kringstrykande personer. Ett Reglemente är för sådant ändamål upprättadt och till Eders Kongl. Maj:ts Nådiga sanction öfverlemnadt.

I den så kallade Sjögrenska Fattigskolan, hvilken nu blifvit åter uppbyggd, och kommer i höst att begagnas, lemnas undervisning och fri mat åt 70 fattiga barn af både lands- och stadsförsamlingen, och kan anses motsvara de på flera ställen anlagde småbarnsskolor.

För den högre folkbildningen finnes ett Gymnasium och en Skola med Rector, Con-Rector och serskildte Lärare.

Landtstaten, Presterskapet och Skolverkets Lärare jemte Magistraten utgöra en Embetsmannapersonal af 31 personer, hvaremot de som icke utöfva Naring eller höra till något af Riks-Stånden uppgå till ett antal af 54 med 21 personers betjening.

Sjukvården besörjes af den ena i staden boende Provincial-Läkaren, Lazarett-Läkaren och i staden jemväl bosatt Regements-Läkare vid Kronobergs Regemente samt 5 Barnmorskor. Sundhetspolisen vidmagthålles i möjligaste måtto, och någon smittsam sjukdom har här icke varit gängse sedan år 1834.

Polisen inom staden handhafves, så godt man kan begära, af en illa lönt Fiscal och 2:ne Stadsfogdar.

Wexiö Läns Hospital, beläget utom staden, har vackraste local och är näst de båda Central-Hospitalen i landsorten, otvifvelaktigt det bäst underhållna och organiserade. Inrättningen har derföre till stor del att tacka dess nitiske och oersättlige Syssloman, som efter 35 års förvaltning af denna tjenst, för några månader sedan genom döden frånskiljdes densamma. Stället är bland de bäst passande till Central-Hospital, och kan när som helst dertill apteras. Kongl. Seraphimer-Ordens-Gillet's outtröttliga omsorger och verksamma deltagande för allt hvad som hörer till denna välgörande inrättnings bestånd, påkalla de olyckliges och hela samhallets innerligaste tacksamhet.

Härmed torde min underdåniga berättelse få slutas, och såsom bestämdt resultat deraf antagas, att Kronobergs Län i industrielt afseende förkofrat sig under sist förflutna fem åren, och att välmågan snarare tillän aftagit. Det synes också icke vara olämpligt att afgifva en liten tableau öfver lagsökningsväsendet och civila executionsverket i Länet bredvid den större taflan öfver dess statistik och oeconomie.

Å Lands-Cancelliet gjordes anhängige:

År 1834	4,035	Lagsökningsmål
„ 1835	5,215	d:o
„ 1836	4,795	d:o
„ 1837	3,651	d:o
„ 1838	3,448	d:o

hvaraf inhemtas att Lagsökningsärenderne betydligt minskats de 2:ne sista åren, likasom de vid detta års slut ytterligare förminskats, oansedt folk-mängden tilltagit; och då härtill kommer att antalet af executive försålde hemmansdelar varit dessa sednare åren mindre än förr, så utmärker ett slikt förhållande om ej ett mera allmänt välstånd, åtminstone minskad penningeförlägenhet.

Cancelliegörömben, i afseende på oeconomie och polisärenden samt handläggningen af fyllerimål tilltaga i mängd och ökar brevexlingen, hvilken i förening med bestyret i anledning af det under ett decennium fördubblade antal häktade personer, gör Lands-Cancelliets befattning högst trägen och ansvarsfull. Vid betraktande af de många tjenstemän som aflönas i Collegier och andra Embetsverk, gränsar det till otrolighet, att för expeditionen af de mångartade och vidsträckta görömben vid ett Lands-

Cancellie, Staten endast aflönar en Lands-Secreterare och en Lands-Cancel-
list, denne senare med 100 R:dr.

Lands-Contorets göromål äro likaledes trägna och af noggrann beskaf-
fenhet i hänseende till Controllen å uppbördsverket i Länet och den vid-
lyftiga skriftvexlingen som deraf är en följd; men vid denna Expedition
lönas, utom Lands-Kamereraren, åtmiustone 2:ne tjenstemän af Staten.

Wexjö Lands-Cancellie den 1 October 1839.

C A R L M Ö R N E R.

J. A. Leander.

G. O. Boring.
